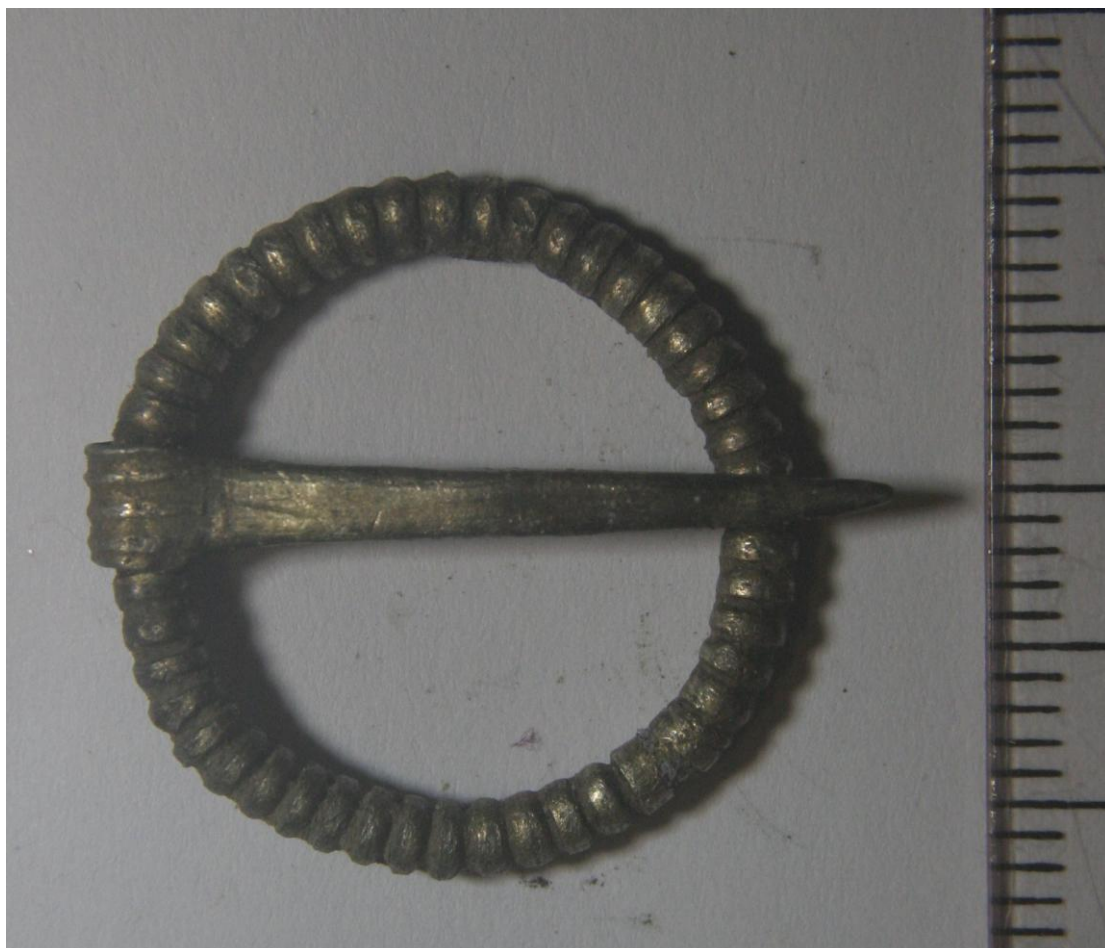

Beretning for arkæologisk undersøgelse
af
LANGEBJERG ETAPE I OG II, Roskilde sogn
Kulturhistorisk rapport

ROM 3258

Stednr. 020410-223

LANGEBJERG

Bebyggelse, grøfter fra middelalder

Bebyggelse fra yngre romersk jernalder, bronzealder/førromersk

Jernalder, germansk jernalder, yngre vikingetid, gruber fra
bronzealder, oldtid

Matr.nr. (dele af) 52a, d og e, 87a+h St. Hede, Roskilde Jorder

Roskilde sogn, Sømme herred

Tidl. København amt

ROMU
Roskilde
Frederikssund
Lejre

© ROMU

Gunvor Christiansen

Indhold

Resumé.....	3
Indledning.....	3
Undersøgelsens resultater.....	4
Detektorfund.....	11
Konklusion	13
Administrative data.....	13
Litteraturliste... ..	15
Tidstavle	

Resumé

Foranlediget af byggemodning blev et ca. 6 ha. stort markareal i Roskildes østlige udkant udgravet (fig. 1). undersøgte Roskilde Museum i sensommeren og efteråret 2016 fem afgrænsede arealer på i alt 11.416 m². Herved fremkom bebyggelse fra bronzealderen (1800-500 f.v.t.), romersk jernalder (50-400 f.v.t.), germansk jernalder (400-770 e.v.t.), yngre vikingetid (950-1050 e.v.t.) og middelalder (1050-1536 e.v.t.). Tillige fandtes adskillige gruber fra bronzealderen samt omfattende grøftssystemer fra middelalderen. Middelalderbebyggelsen er en fortsættelse af et område, som blev undersøgt af museet i 1988-89.

Fig. 1. Udgravningens placering, lidt øst for Roskilde. © Kort- & Matrikelstyrelsen)

Indledning

I denne rapport præsenteres resultaterne fra den arkæologiske udgravning foretaget i sensommeren og efteråret i 2016 forud for byggemodning på et areal i udkanten af det østlige Roskilde. I september 2014 og i april 2015 blev området prøveundersøgt. Herved fremkom jordfaste fortidsminder fordelt på fem felter. Der blev i flere søgegrøfter fundet gruber, grøfter og en mængde stolpehuller, der tolkedes som resterne af treskibede langhuse. Derfor blev fem afgrænsede områder udlagt til nærmere arkæologisk undersøgelse, alt 1,8 ha (fig. 2).

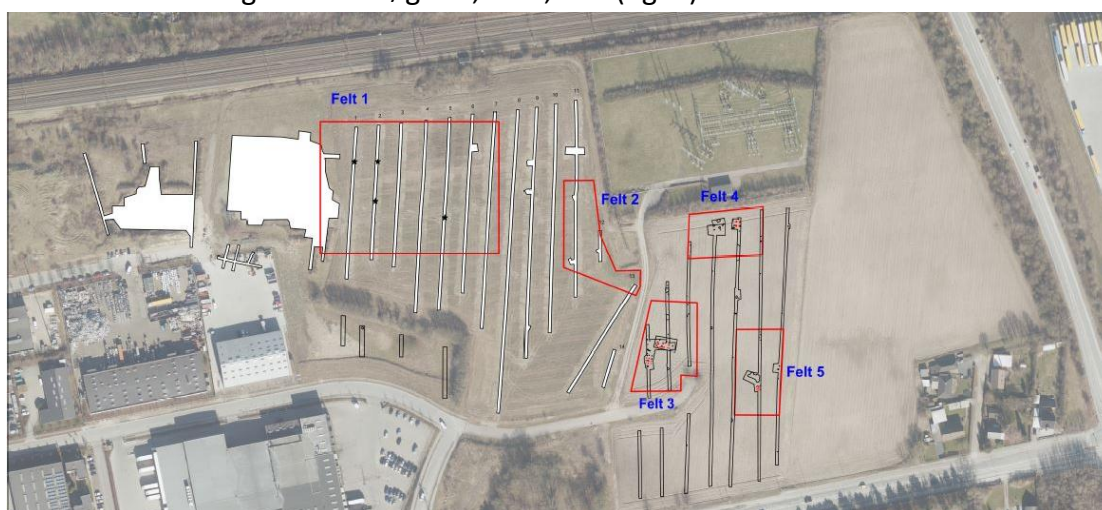

Fig. 2. Udgravningsfelterne 1-5. De hvide områder blev udgravet i 1988-89.

Roskilde Museum havde tidligere foretaget undersøgelser, i området blandt andet i 1988-89 (j. nr. ROM 610/84 "Tofteagervej"; RAS 1987, 158; Nørgård Jørgensen 1990). I 1988-89 blev der fundet jernalderbebyggelse såvel som middelalderbebyggelse. På baggrund af fundet fra denne udgravning og de mange spor fra jordfaste fortidsminder fremkommet ved de to prøvegravninger, var det museets ønske, at der blev foretaget en systematisk udgravning på tilsammen 1,8 ha. Udgravningen fra 1988/89 stødte direkte op til feltet planlagt i 2016. kommende felt 1.

Udgravningens resultater

Felt 1

Der blev registreret 10 hustomter fra perioderne yngre romersk jernalder-ældre middelalder. Der ud over blev der afdækket en mængde grøftsforløb, der kun i få tilfælde lod sig datere. Ud fra fund og form er hovedindtrykket at de primært blev anlagt i middelalderen eller senere. Få rester af hegn og en del gruber, primært til madlavning, blev tillige afdækket.

Hustomter

Nedenfor ses en oversigt over husenes placering på felt 1.

Fig 3. Felt 1 med husene 1-10

Hovedparten, dvs. 7 ud af de ti hustomter der blev lokaliseret, er dateret til yngre romersk jernalder – ældre germansk jernalder (165 e.v.t. -550 e.v.t.). Husene er

forholdsvis ensartede. På nær et enkelt er de alle orienteret øst-vest, og er opbygget som treskibede langhuse. Halvdelen er blot omkring 10 meter lange, men har formentlig været længere. Feltet er gennemgravet af yngre grøftsystemer, og derved er der formentlig gået adskillige stolpehuller tabt. Hus 1 og 2 er meget lig hinanden i opbygning, og kan være to faser af samme bygning, formentlig et hovedhus. Hus 6 og hus 4 repræsenterer formentlig også hver en gårdsenhed. Det er vanskeligt at adskille gårdsenheder yderligere, da der ikke er bevaret hegnsspor. Hus 5 hører muligvis også til samme del af jernalderen som hovedparten på feltet, men konstruktionen adskiller sig en anelse, og kan også være fra yngre bronzealder.

Der ser ud til at have været et ophold i bebyggelsen i begyndelsen af vikingetiden, men engang i 1000-tallet blev der etableret en større gård, hvilket ses ved hus 10. Bygningen er et langhus af Trelleborgtype, som der kun kendes få andre eksempler på omkring Roskilde. Typen er kendetegnet ved blot to sæt indre tagbærende stolper, ud over et sæt i hver gavl. Da væggene dermed bærer meget af tagets vægt, findes der støttestolper op ad væggene. Huset ved Langebjerg målte 25 meter i længden og var 7,5 meter på midten. Hermed ligner det uhyre meget hustomten fra Gershøj på vestsiden af Roskilde Fjord (Schmidt 1999:74).

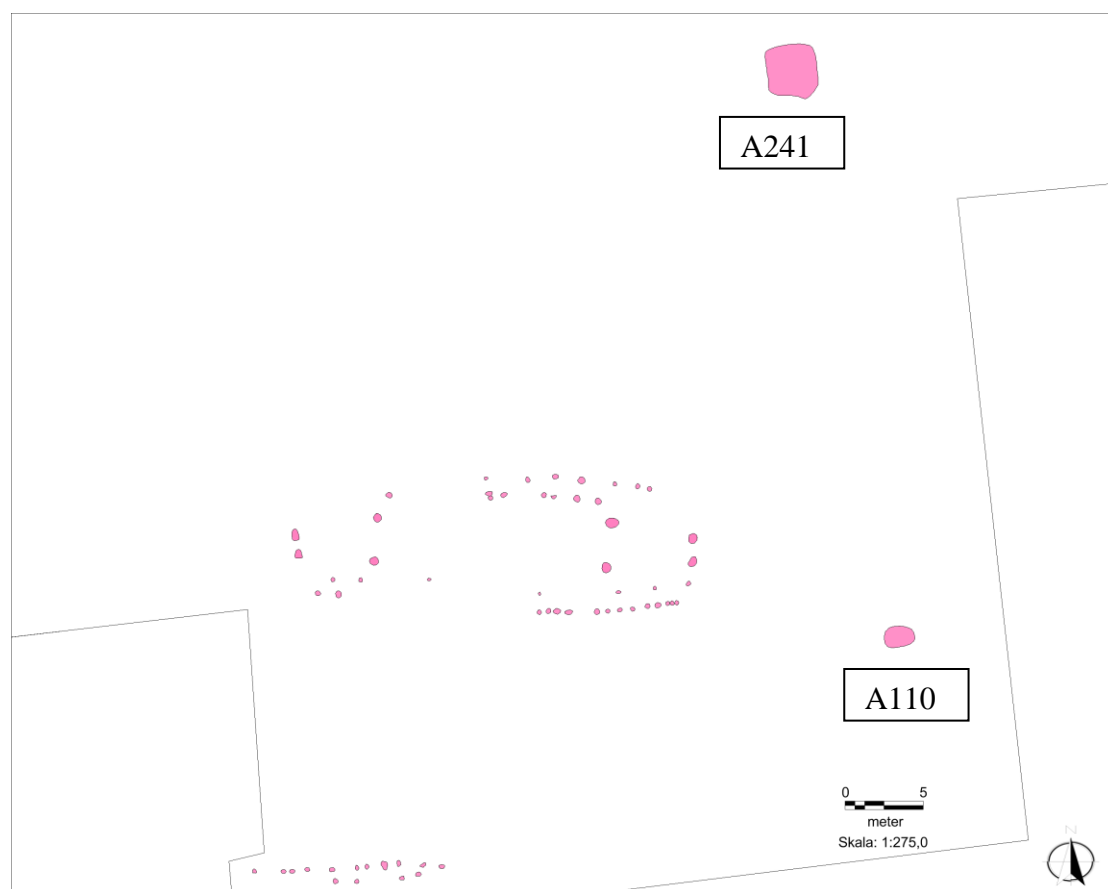

Fig. 4 Udsnit af felt 1 med hus 10 og tilknyttede konstruktioner.

Fra husets stolpehuller blev der indsamlet østersøkeramik, og fra den ene gavlstolpe, fandtes en karbund, der var interessant af flere årsager. For det første, kan der være tale om et husoffer. For det andet viste det sig ved nærmere betragtning, at der på ydersiden var glasurstænk. Keramikken opfattes som hørende til 1000-tallet og i den periode er glasuren en sjælden observation. Få eksempler på lignende glasurstænk kendes fra Roskilde, Lund og Lejre (Ulriksen 2000:161).

Hus 10 opfattes som et hovedhus, og der har formentlig været adskillige driftsbygninger tilknyttet. Et enkelt grubehus blev erkendt 25 meter nord for hovedhuset. Herfra blev der indsamlet østersøkeramik, og det er rimeligt at antage, at grubehuset fungerede samtidig med hus 10. En enkelt grube, der lå ca. 13 meter øst for hovedhuset, skilte sig ud grundet et varieret genstandsmateriale, der knyttes til 1000-tallet. Det er muligt, at der er tale om resterne af et lille grubehus.

Formentlig har gruben været i brug samtidig med hus 10. 15 meter syd for huset lå en rest fra et hegn, der muligvis har indhegnet hele gårdsenheden.

Brugsperioden for hus 10 er formentlig stoppet engang sidst i 1000-tallet.

Fig. 5 Et lille udsnit af den østersøkeramik der lå i det formodede, lille grubehus A110

Huse fra ældre middelalder blev konstateret i et enkelt tilfælde ved hus 9. Huset er sat med jordgravede stolper, hvori der fandtes østersøkeramik. Der må tages det forbehold, at det kan være en ældre bygning, der i stedet skal knyttes sammen med Trelleborghuset. Der er ikke yderligere spor fra middelalderbebyggelse, hvilket kan hænge sammen med konstruktionsmåden, der efterhånden går over til

syldstenskonstruerede huse. Der blev dog på feltfladen, på grøfterne og i visse tilfælde, i stolpehullerne, fundet genstande der dateres til middelalder. Det er dog ikke i mængder som ved udgravningen på nabomarken mod vest, i 1988-89. På den ældre udgravning blev der også registreret flere hustomter fra middelalderen.

Genstandsmaterialet ved udgravningen i 2016 har vægten på yngre vikingetid/ældre middelalder. Meget taler for, at man med Langebjergudgravningen i 2016, ramte udkanten af den i 1988 lokaliserede middelalderbebyggelse, og måske i højere grad deres markarealer. Til gengæld lokaliseredes en enkeltgård fra yngre vikingetid.

De yngste spor på felt 1 er de dominerende grøftsystemer (fig. 3), der tegner et mønster på kryds og tværs af området. Grøfterne er anlagt senere end samtlige hustomter. Det ses dels på fladen, hvor grøfterne flere steder overlejrer de afdækkede hustomter, og dels ved genstandsmaterialet. På fladen blev der indsamlet en del dyreknogeter, teglstensfragmenter og diverse metalgenstande. Der blev lagt længde- og tværsnit forskellige steder i grøfterne, oftest uden at finde daterende materiale. I et tilfælde, A293, indeholdt grøften en mængde husholdningsaffald fra yngre middelalder, i form af keramik, søm, kniv og et fragment fra en hestesko.

Det antages at grøfterne er sammenhørende med de afdækkede grøfter ved udgravningen på nabomarken i 1988-89 (Jørgensen 1989:6). På denne lokalitet undgik grøfterne tilsyneladende de udskilte middelalderhuse, genstandsmaterialet dækker perioden 1250-1350, og det antages at grøfterne er anlagt i denne periode. Funktionen kendes ikke, men sandsynligvis markerede de ejerforhold, og har muligvis også haft en funktion som drængrøfter. De kan også have afgrænset græsningsarealerne til husdyr.

Felt 1 viste sig at indeholde langt flere anlæg og genstande end forventet, og de fleste ressourcer blev anvendt på dette felt.

Felt 2-5

Felt 2, 3, 4 og 5 skal ses i sammenhæng, og rummer primært spor fra bronzealderen. Deres indbyrdes placering kan ses på figuren nedenfor.

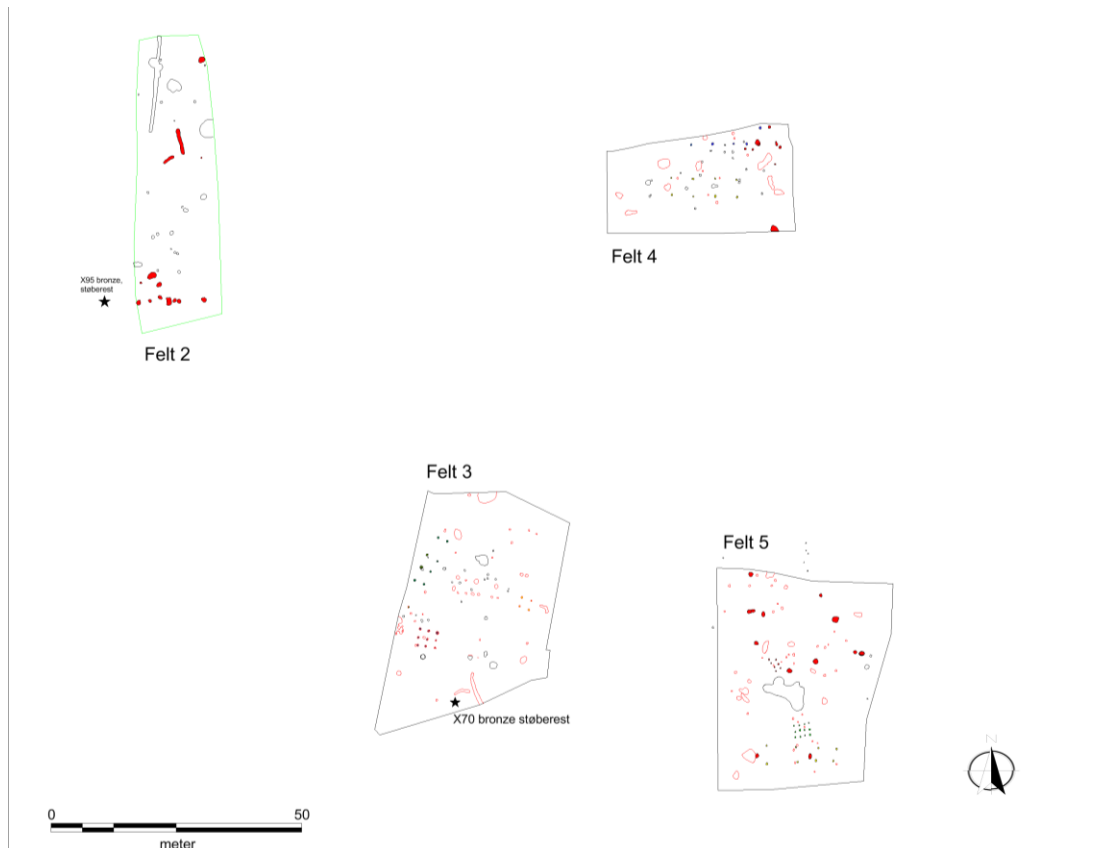

Fig. 6. Felterne 2-5.

På felt 2 var det udelukkende gruber, især kogestensgruber, der blev afdækket. Felt 3 og 5 indeholdt begge flerstolpekonstruktioner og gruber af forskellig art, mens felt 4 og 5 rummede beboelseshuse, sandsynligvis fra yngre bronzealder. Indtrykket af felt 3 er, at området i bronzealderen i højere grad har været benyttet til produktion og eventuel opbevaring end til beboelse. Det er en mulighed at flerstolpekonstruktionen var i brug som økonomibygning og tilknyttet beboelseshuset på felt 4. I så fald havde beboerne en afstand på ca. 100 meter. Flerstolpeanlægget kan også høre til beboelseshuset på felt 5, der ligger 70 meter mod øst. I begge tilfælde er det store afstande.

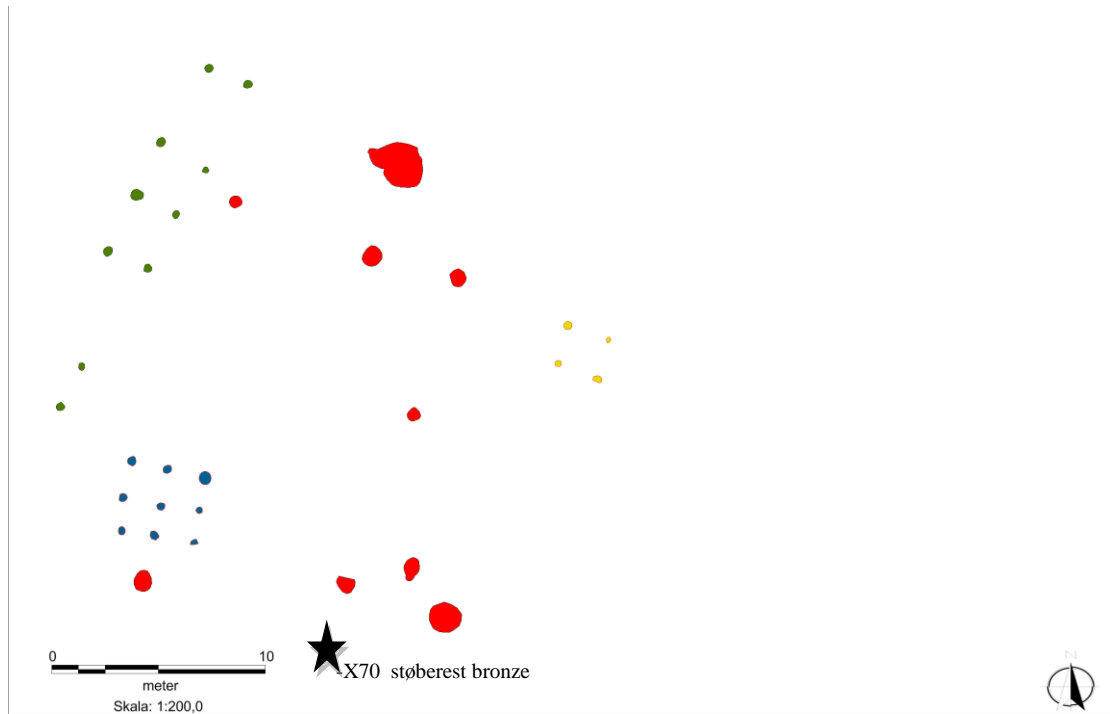

Fig. 7. Udsnit af felt 3 med konstruktioner markeret. Blå: flerstolpeanlæg, grøn: hegnslade, gul: staklade og rød: kogestensgruber.

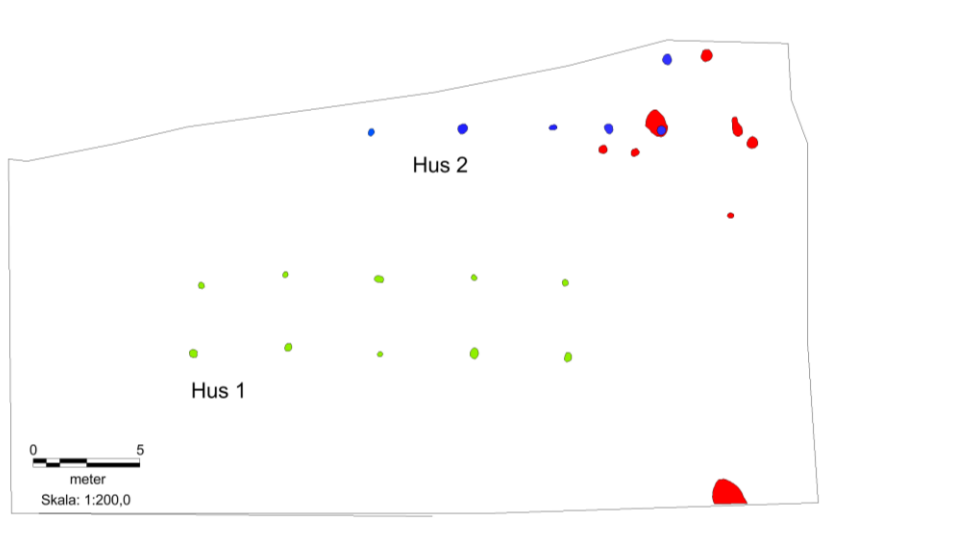

Fig. 8. Felt 4 med hus 1 og 2 og kogestensgruber (rød) markeret.

Fig. 9. Felt 5. Gul markerer hustomten, grøn markerer flerstolpeanlæg/hegn og rød markerer kogestensgruber. Midt på feltet ses den massive grube.

Flerstolpeanlæg ses ved andre lokaliteter at optræde i sammenhæng med langhuse i bronzealderen. På felt 3 er langhuset fraværende. Det er derfor også en mulighed at flerstolpeanlægget i stedet skal knyttes til hegnsladen, og dermed høre til i jernalderen. Det vil de naturvidenskabelige prøver forhåbentlig kaste lys over.

De opsamlede genstande på de tre felter var sparsomme, de omfatter afslag, flækker og skrabere samt keramik. Det skal bemærkes, at der blev fundet rester fra bronzestøbning i to tilfælde, hvilket indikerer, at der har foregået en lokal produktion af bronzestøbning i området.

Områderne var også beboet i jernalderen, som det ses ved hegnshuset på felt 3, og en mulig hustomt på felt 4. Keramik opsamlet fra gruber dateres til yngre bronzealder/ førromersk jernalder.

Ved rapportens afslutning var alle naturvidenskabelige prøver desværre ikke indløbet, men det er håbet at dateringerne herfra kan fastslå alderen af flerstolpeanlæg, som der hersker tvivl om generelt, med henblik på alder, samt belyse om det er et bronzealderhus, der ses på felt 4. Hvis det ikke hører hjemme i

bronzealderen, skal man frem over tage med i overvejelser angående flerstolpeanlæg, at de kan ligge isoleret fra et hovedhus.

Kæmpegrube A601, felt 5

Ved prøvegravningen blev der registreret dele af en stor grube, der blev genfundet i udgravningsfasen, og viste sig i fladen som et polyformt fyldskifte, der målte otte meter i længden og mellem 2,5 og 6 meter i bredden. Der blev lavet tre snit i gruben. Gruben var dækket af et lag af håndstore, ildskørnede sten. Snit 1 blev lavet på langs af anlægget over 7,25 meter. Under stenlaget lå et ujævnt lag uden sten, hvor den største dybde var 40 cm. Snit 2 blev foretaget hvor den østligste "tunge" udgik fra gruben mod nord. På fladen lå en flintflække, sandsynligvis en stødflekke, der er i brug i Maglemosekulturen og op i neolitikum (Petersen 1993:54).

Funktionen er uvis.

Detektorfund

På figuren nedenfor ses fordelingen af detektorfund på, og omkring felt 1.

Fig. 10 Detektorfund markeret med rød stjerne på felt 1.

Der blev i alt indsamlet 25 genstande fundet med detektor. 10 af disse ligger på felt 1 på den midterste og østlige del af feltet. Det er primært mønter, der tidsmæssigt fordeler sig med 2 stk. fra yngre vikingetid, 3 stk. fra ældre middelalder og en enkelt

borgerkrigsmønt. Blandt mønterne skal x165, en sølvmønt fra Knud d. Store (1016-35), fremhæves. Den var præget CNUT REX ANGLO, og i rigtig god stand.

Fig. 11. X165, Knud den Store sølvmønt. Foto: Michael Jensen

Der blev fundet endnu en sølvmønt, X421, der formentlig skal henføres til Knud d. Store. Den var dog meget slidt. De to mønter blev fundet med halvanden meters mellemrum. X101-mønt Svend Estridsen (1019-1076) blev fundet lige på kanten af gruben A110, hvis øvrige fund er dateret til sen vikingetid. Mønten var halv, og kan som de øvrige detektorfundne genstande ikke med sikkerhed knyttes til et anlæg. Fra den ældre middelalder fandtes X103, en bronzemønt med borgmotiv, nok Svend Grade (1125-1157), der antages at være udmøntet fra Roskilde. X136 er også mønt fra ældre middelalder, formentlig fra Valdemar d. Stores (1157-82) med kongemotiv på forsiden. Bagsiden kunne ikke ses, da kanterne er rullet indad og dækkede for motivet. Der blev tillige fundet en enkelt slidt borgerkrigsmønt, X102. Ud over mønterne blev der lokaliseret 2 beslag, dateret bredt til middelalderen, X68 og X164.

Til sidst skal X83, et ringspænde, med nål og dekoreret med riller nævnes. Spændet var i flot stand, og dateres til 12-1400-årene. Det ses på beretningens forside. X59 var en moderne ring.

Rundt om feltet og fra bunkerne blev der også lokaliseret en mængde genstande med metaldetektor. Genstandene omfatter blandt andet 3 borgerkrigsmønter, et knækket bæltspænde og et fingerbøl fra middelalderen, samt knapper fra nyere tid. Lige på feltgrænsen mod syd stammer X64, en småfibel af karolingisk/ottonsk type dateres fra slutningen af 700-tallet til begyndelsen af 1100-tallet.

Ved felt 2 og 3 blev der fundet bronzeslagge.

Konklusion og perspektivering

Udgravningen var særdeles rig på anlæg og genstande, og viste at området havde været beboet i flere forhistoriske perioder samt i middelalderen. De ældste spor var fra bronzealderen hvilket fremkom i form af treskibede langhuse og gruber. Til beboelseshusene skal formentlig knyttes økonomibygninger bygget med 9 og 12 stolper. Samtlige anlæg fra bronzealderen befandt sig på de mindre felter 2-5. På felt 2 ses en smal bygnings, tolket som en hegnslade fra romersk jernalder. På den store, felt 1, ligger hovedvægten af bebyggelsen indenfor yngre romersk jernalder- ældre germansk jernalder. I denne periode lå der 7 treskibede langhuse. I yngre germansk jernalder og ældre vikingetid, ser det ud til, at der var et ophold i bebyggelsen, hvor efter det store hus 10 fra yngre vikingetid bliver rejst. Sammen med grubehusene er det tilsyneladende den eneste gård på Langebjerg, på denne tid.

Det var sparsomt med spor fra ældre middelalder, der blev kun lokaliseret en enkelt hustomt. Til gengæld blev der i løbet af den yngre middelalder gravet et væld af grøfter på kryds og tværs, der nok skal sættes i forbindelse med noget af den bebyggelse der blev fundet på nabomarken i 1988/89.

Blandt genstandene var mængden af østersøkeramik større end forventet og en nærmere gennemgang af skårene og sammenstilling med fund fra nærliggende lokaliteter, i særdeleshed fra Roskilde, vil være oplagt. Her kan man få et indblik i keramiktyperne fra land og by, og få forskelle og ligheder belyst.

Der blev indsamlet en mængde dyrekogler, der ved artsbestemmelse kan give blivende et indblik i beboernes ernæringsgrundlag.

Administrative data

I henhold til Museumslovens § 26 stk. 2, afholdes udgifterne af bygherre, Roskilde Kommune. Ansvarlig for den indledende sagsgang var mus. insp. Julie Nielsen. Feltarbejdet blev forestået under ledelse af arkæolog Gunvor Christiansen assisteret af arkæolog Mette C. Olsen, BA Anders Hagensen, stud. mag. Camilla Majland og stud. mag. Philip D. Madsen. Praktikant Simon Ertman Larsen deltog i 4 dage over ugerne 43-44. Gravemaskine blev leveret af Gundsø Entreprenørforretning A/S v.

René Vesterlyng i Roskilde, og skurmateriel af GSV A/S, Ishøj. Michael Jensen, Vindinge, bistod som volontør med metaldetektor.

¹⁴C dateringer blev foretaget på Lunds Universitet, Laboratoriet for ¹⁴C-datering v.

Mats Rundgren, samt på Uppsala Universitet, Tandem Laboratoriet v. Göran Possnert.

Sagens administrative og faglige akter findes i Roskilde Museums arkiv under j.nr. ROM 3258 Langebjerg Etape I og II.

Gunvor Christiansen

Roskilde Museum

8. juni 2018

Litteratur

Ethelberg, P et al. 2003. *Den sønderjyske landbrugshistorie. Jernalder, vikingetid & middelalder*. Haderslev Museum og Historisk Samfund for Sønderjylland.

Jørgensen, N. A. 1989. *Tofteagervej – en middelalderlig landsbebyggelse*. ROMU Årsskrift fra Roskilde Museum 1989, s. 5-16

Kastholm, o. et al. 2016. *14C-daterede hustomter ved Roskilde Fjord*. I Gefjon 1 – arkæologi og nyere tid. Museum Sydøstdanmark, ROMU og Århus Universitetshospital.

Nielsen, N. et al. *Trap Danmark, Frederiksborg Amt* Bd. 6. Gads forlag 1953

Nielsson, T. *Något om hushållet och dess inventarium*. I Uppgrävt förflutet för PKbanken i Lund. Mårtensen, A. W. (red). 1976, Malmø. S. 244ff.

Petersen, V. P. 1993. *Flint fra Danmarks oldtid*. Nationalmuseet.

Smidth, H. 1999. *Vikingetidens byggeskik i Danmark*. Jysk Arkæologisk Selskab. Moesgård Museum.

Ulriksen, J. 2000. *Vindeboder – Roskildes tidlige havnekvarter*. I Christensen, T. og Andersen, M. Civitas Roscald. Roskilde Museums Forlag.

År	Periode	
1500	Nyere tid	Nyere tid
1050	Middelalder	Middelalder
900	Vikingetid	Yngre jernalder
775/800		
530	Germansk jernalder	Ældre jernalder
375		
160	Romersk jernalder	
Kr.f.	Førromersk jernalder	
500	Yngre bronzealder	Bronzealder
1000	Ældre bronzealder	
1700	Senneolitikum	Yngre stenalder
2400	Stridsøksekultur/ Enkeltgravskultur/	
2800	Mellemlitikum B — Grubekeramisk kultur	
	Tragt bægerkultur/ Mellemlitikum A	
3200	Tragt bægerkultur/ Tidlig neolitikum	
3900	Ertebøllekultur	
5400	Kongemosekultur	Ældre stenalder
6800	Maglemosekultur	
9000	Ahrensburgkultur	
10.000	Brommekultur	
11.500	Federmesserkultur	
12.000	Hamburgkultur	

